

DE POSITION PAPER: EEN DUURZAME EN TOEKOMSTBESTENDIGE STRAFRECHTKETEN

Voldoende toegerust zijn voor kortere doorlooptijden, persoonsgerichte aanpak en meer effect

Rechtsbescherming, crimineel gedrag voorkomen of passend optreden. Het zijn kerntaken van de overheid, waar alle organisaties in de strafrechtpleging samen verantwoordelijk voor zijn. Hoe doen we dat goed en wat hebben we daarvoor nodig? Daar geeft dit position paper van het Bestuurlijk Ketenberaad* antwoord op.

** Het Bestuurlijk Ketenberaad is het samenwerkingsverband van de strafrechtketen bestaande uit onder meer de Politie, het Openbaar Ministerie, de Rechtspraak, CJIB, Slachtofferhulp Nederland, Reclassering en DJI, en het ministerie van Justitie en Veiligheid.*

De strafrechtpleging in een notendop

Strafrechtspleging is breed. De betrokken instanties dragen zo bij aan rechtvaardigheid en veiligheid in de maatschappij. Een van de vereisten om dat te bereiken is effectief optreden. Hierbij hoort ook criminaliteit voorkomen (preventie). Op een zorgvuldige en rechtvaardige manier herhaling van crimineel gedrag (recidive) voorkomen en inzetten op herstel en terugkeer in de samenleving. Dat zijn de gezamenlijke doelen van alle organisaties, elk vanuit de eigen rol, in de strafrechtpleging. Om dit goed te kunnen doen, is steeds meer aandacht nodig voor maatwerk en een meer persoonsgerichte aanpak. Daarnaast is intensieve samenwerking nodig met verschillende partners, onder meer binnen het zorg- en sociaal domein. Eerste ervaringen hiermee leveren op verschillende plekken in het land al goede resultaten op, onder meer bij ZSM, ondermijning, huiselijk geweld en diverse andere criminaliteitsvormen. Op basis hiervan willen wij een robuuste, moderne en flexibele organisatie van de strafrechtpleging neerzetten. Een strafrechtpleging waar continuïteit en kwaliteit van het werk is gewaarborgd.

Goed voorbeeld: criminaliteit voorkomen

In de buurt worden 's nachts steeds ruiten van gebouwen ingegooid. De politie stelt een onderzoek in, maar kan geen verdachte aanwijzen. Wel krijgt de politie sterk de indruk dat Chantal, een vrouw uit de buurt die na haar scheiding moeite heeft om haar leven op orde te houden, er mogelijk iets mee te maken heeft. Chantal loopt 's nachts doelloos in de buurt en maakt een verwarde indruk. Vanuit deze zorg regelt de politie dat iemand van de gemeente contact opneemt met Chantal. Die regelt vervolgens dat alle betrokken hulpverleners samen met Chantal één plan maken. Samen besluiten ze wat Chantal nodig heeft om haar leven weer op de rit te krijgen en wat ze daar zelf aan moet doen. Dankzij een financiële coach en terugkerende huisbezoeken kan Chantal haar scheiding beter verwerken en krijgt ze meer rust en structuur in haar leven. Het verband kan niet worden aangetoond, maar het ingooien van de ruiten is verleden tijd.

Hoe gaat het nu?

In de huidige praktijk lopen we nog te vaak tegen drempels aan. Afgelopen jaren worstelden alle organisaties binnen de strafrechtpleging met de gevolgen van bezuinigingen en reorganisaties. Daarnaast worden zaken complexer en nemen de maatschappelijke eisen toe. In reactie daarop hebben we de handen ineen geslagen. Met een financiële injectie van 200 miljoen euro hebben we een belangrijke stap gezet om zoveel mogelijk papier uit de keten te krijgen, multimedia te ontsluiten voor de keten en onze digitale dienstverlening te verbeteren, bijvoorbeeld voor slachtoffers.

Maar er is meer nodig. Bijvoorbeeld doorlooptijden verkorten, de kwaliteit van de zorg voor verdachten en slachtoffers verbeteren en een groter effect van strafrechtelijke beslissingen bereiken. De duurzame samenwerking met partners in zorg en sociaal domein kan en moet effectiever om criminaliteit en terugval te voorkomen. Daarvoor moeten de basiselementen voor mensen op orde zijn, als identiteitspapieren, huisvesting en financiën. Gemeentes moeten daarin beter worden gefaciliteerd. Ook duurzaam investeren in vakmanschap om de kennis en kunde van professionals te vergroten en voldoende tijd om het vele werk te doen, is van groot belang. De coronacrisis laat maar al te zeer zien dat strafrechtpleging onder alle sociaaleconomische omstandigheden goed moet kunnen functioneren. Veiligheid en rechtvaardigheid, rechtsbescherming waar- onder rechtsbijstand vormen immers belangrijke pijlers in het fundament van onze samenleving.

Goed voorbeeld: werken aan een betere aansluiting straf en sociaal domein om herhaling te voorkomen

Olaf heeft zijn straf uitgezeten. Hij is weer vrij man. Olaf meldt zich bij het loket centraal onthaal in een van de grote steden. Omdat Olaf onder toezicht van de reclassering staat, kan hij daar terecht. De gemeente had hem in eerste instantie geweigerd, omdat hij - volgens de gemeente - niet uit die gemeente afkomstig was. Olaf had er voor zijn detentie, een aantal jaren op straat geleefd. Hij krijgt tijdelijke woonruimte maar in het zicht van het aflopen van de toezichtmaatregel, komt deze verblijfplaats in gevaar. Dat brengt veel spanning met zich mee. Agressie was voor hem altijd al een probleem. Als Olaf opnieuw dakloos wordt, pleegt hij een overval. Bij Olaf is dit een terugkerend patroon. Zijn casemanager in detentie meldt Olaf deze keer aan voor een tussenwoning. In dit traject krijgt Olaf perspectief op een woning door zich te verbinden aan een plan voor zorg en begeleiding. Als Olaf zich aan dit plan houdt, krijgt hij uiteindelijk zicht op een eigen woning op eigen naam. Zo wordt de kans op terugval in de toekomst kleiner.

Op weg naar een toekomstbestendige strafrechtpleging

Om crimineel gedrag te voorkomen, effectief te kunnen beslissen en herhaling te voorkomen is dus verandering nodig. Daarom werken wij vanuit onze eigen positie gezamenlijk aan een toekomstbestendige strafrechtpleging, met een robuuste financiering. Met het Actieplan strafrechtketen (november 2020) geven we een extra impuls aan het versterken van ZSM en (super)Snelrecht in de regio's om zo de doorlooptijden te kunnen verkorten. Voorts zetten we in op concrete innovaties die het proces van ten uitvoerlegging van de straffen kunnen verbeteren en versnellen. Aansluitend willen we stappen zetten in de basisinfrastructuur van de regelgeving, digitalisering en financiering.

Wij vinden het voor onze rechtstaat essentieel dat de strafrechtpleging in alle sociaal, maatschappelijk en economische omstandigheden kwalitatief en effectief functioneert. Daarom is het van essentieel belang om te komen tot **een robuuste, stabiele financiering**, zodat de organisaties in de strafrechtketen voldoende toegerust zijn om te werken aan kortere doorlooptijden, persoonsgerichte aanpak en meer effect. De verschillende financieringssystemen van organisaties binnen de keten, maar ook in relatie tot het sociaal en zorg domein, moeten elkaar aanvullen en niet interfereren. En dat onze organisaties moeten kunnen meebewegen met zowel verwachte als onverwachte ontwikkelingen in de samenleving.

Het **Wetboek van Strafvordering** is hard toe aan vernieuwing. Met het nieuwe Wetboek kan de rechter beter sturen tijdens het onderzoek en voor de zitting. Dat betekent naar verwachting minder onnodige aanhoudingen van strafzaken.

Ook bevat het nieuwe Wetboek nieuwe opsporingsbevoegdheden voor digitale criminaliteit. Belangrijk is dat het nieuwe Wetboek techniekonafhankelijk is, zodat het van toepassing blijft als de techniek zich ontwikkelt. Met snellere (digitale) procedures slaan we in de strafrechtpleging twee vliegen in een klap: het maakt de misdaadbestrijding slagvaardiger en draagt bij aan het rechtsgevoel van burgers. Daarmee is het gemoderniseerde Wetboek noodzakelijk om de keten klaar te maken voor de toekomst.

De implementatie van het Wetboek vergt tijd, aandacht en geld. We moeten professionals opleiden en werkprocessen aanpassen, in alle lagen van onze organisaties. Dat pakken we op met de hele keten. Dit geldt ook voor de implementatie van een nieuw wettelijk kader voor gegevensdeling binnen en met de strafrechtketen. Dit komt in de plaats van de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (Wjsg) en de Wet politiegegevens (Wpg).

Digitalisering is van groot belang bij de implementatie van deze fundamentele regelgeving. Van digitalisering van bestaande werkprocessen maken we nu de omslag naar een digitaal stelsel dat stabiel en structureel de nieuwe werkprocessen ondersteunt. Met een gedigitaliseerde keten kunnen wij de informatievoorziening binnen de keten verder ontwikkelen, zodat professionals worden voorzien van meer, kwalitatief betere en actuelere informatie. Ook blijven we in lijn met de regelgeving de dienstverlening aan slachtoffers en burgers ontwikkelen. Voorbeelden zijn het laagdrempelig maken van online aangifte, het online plannen van zittingen en meer online diensten op het slachtofferportaal.

Goed voorbeeld: effectief straffen

Halverwege maart 2020 heerst het coronavirus en dat houdt de gemoeieren bezig. Strenge maatregelen moeten de verspreiding van het virus tegengaan. Annemarie mag niet mee met de stadsbus, omdat zij weigert een mondkapje op te doen. Zij ontsteekt in woede en spuugt de buschauffeur in zijn gezicht. De politie komt ter plaatse en houdt Annemarie aan voor bedreiging en belediging. De piketofficier van justitie wordt in kennis gesteld en meldt de zaak aan bij de rechtbank voor een behandeling op een supersnelrechtzitting. Na akkoord worden alle partijen geïnformeerd: de politie maakt in korte tijd het proces-verbaal, de reclassering spreekt Annemarie en maakt een rapport, de advocaat krijgt snel de relevante stukken voor zijn verdediging, de buschauffeur heeft via Slachtofferhulp zijn vordering tot schadevergoeding ingediend en binnen drie dagen na het spugen staat de strafzaak op zitting. Er is op de zitting een directe televerbinding met de zich in het Huis van Bewaring bevindende Annemarie, daar bijgestaan door haar advocaat. De media en de burgers kunnen met een live-stream de zitting volgen. De politierechter legt Annemarie een straf op en wijst de vordering tot schadevergoeding van de buschauffeur toe. De meerwaarde van snel berechten en aanwezigheid van alle partijen biedt de mogelijkheid om meteen te werken aan herstel. De dader wordt, terwijl de overtreding nog vers in het geheugen ligt, geconfronteerd met wat zij teweeg heeft gebracht bij het slachtoffer. Daardoor kan Annemarie de straf die wordt opgelegd beter begrijpen en is de straf effectiever.

Wat hebben we nodig?

Voor een toekomstbestendige, duurzame strafrechtpleging hebben wij steun van het nieuwe kabinet nodig. Wij vragen het nieuwe kabinet een rem te zetten op nieuwe politieke prioriteiten. Met de implementatie van het Wetboek blijft er voor onze organisaties zeer weinig ruimte over om extra politieke prioriteiten uit te voeren. Onze organisaties komen anders in knel in de uitvoering. Tegelijkertijd vragen we ook juist ten behoeve van dezelfde uitvoering van de strafrechtpleging om steun in een robuuste financiering van onze organisaties en extra investeringen.

In totaal gaat het om 602 miljoen euro aan extra gezamenlijke investeringen voor de strafrechtketen. Daarmee kunnen we onze ambities voor de strafrechtketen waarmaken: de implementatie van het nieuwe Wetboek van Strafvordering (458 miljoen), de implementatie van de gegevenswet (104 miljoen) en een investering in de digitalisering (40 miljoen). Daarnaast zijn overigens ook nog extra investeringen nodig voor de individuele organisaties zelf. Deze zijn niet in genoemde bedragen meegenomen.